

Título: *Ludwig Wittgenstein*
Autor: Isidoro Reguera
Colección: Edaf Ensayo
Editorial: Edaf, Madrid, 2002
Núm. pp.: 335
Tamaño: 21 x 13

AS FILOSOFÍAS DE WITTGENSTEIN

“A tarefa da filosofía é tranquilizar o espírito con respecto a cuestións sen sentido. Quen non sexa proclive a tales cuestións non necesita da filosofía” (Wittgenstein)

O profesor Isidoro Reguera, catedrático de Filosofía da Universidade de Estremadura, lémbra-nos na súa obra a actualidade do filósofo vienés Ludwig Wittgenstein. Non é unha obra de principiante sobre este xigante da filosofía, pois xa publicou diversos traballos sobre el desde os anos oitenta.

A verdade é que Wittgenstein chegou a España con algún atraso. Empezouse a falar del con certa timidez polos anos setenta, vinte anos despois da súa morte. É certo que a súa obra, principalmente o *Tractatus*, non resulta nada doada de dixerir, non só para estudantes senón incluso para profesores e persoas con formación filosófica. O mesmo Wittgenstein se amosou reiteradas veces contrariado e enfadado con Russell e os do Círculo de Viena porque dicía que non entendían nada

da súa obra. O emprego de aforismos como forma expresiva, como tamén fixera antes Nietzsche, dálle certo ton esotérico difícil de comprender.

Nos últimos trinta anos, á vez que foi *in crescendo* o interese pola filosofía da linguaxe, tamén se revalorizou a figura do Wittgenstein das *Investigacións filosóficas*, dos xogos da linguaxe, e de paso o Wittgenstein do *Tractatus*.

A obra do profesor Reguera renova o interese por este filósofo tan excepcional, do que se ten dito que foi o máis grande do século XX. A afirmación non resulta esaxerada. Se abonda con dar orixe a unha nova corrente de pensamento para pasar a historia, no caso que nos ocupa orixináronse dúas correntes: o Neopositivismo (Wittgenstein I) e a Filosofía da linguaxe (Wittgenstein II). Poucos, coma el, lle tiraron tanto proveito a 62 anos de vida.

O catedrático estremeño fai unha exposición persoal e meditada sobre os dous Wittgenstein. Empeza expoñendo a orixe deste estraño personaxe transfe-

rido do campo da enxeñería aeronáutica ó das matemáticas e da lóxica matemática. Na obra transparéntanse as constantes loitas do xenio xudeu, da finura intelectual en contra da barbarie e torpeza nazi, do home inmensamente rico que se sente máis libre renunciando a todo a favor dos seus irmáns e quedando baleiro, da constante loita titánica que mantén en contra dos seus dous anxos exterminadores: o medo á tolemia e a proximidade do suicidio, que o perseguen toda a súa vida. Sufriu pola súa condición homosexual, o pecado oculto da época. Pero toda a súa vida foi unha loita sen tregua e sen concesións a prol da verdade, do que se podía dicir ou non. A súa integridade tróuxolle problemas e inimidades, pero tamén o recoñecemento dos adversarios. Foi un personaxe raro e excéntrico para uns pero divino e idealizado en vida por outros que tiveron a sorte de tratalo de preto. Pechou os ollos co sorriso nos beizos: “Dígalles ós meus amigos que a miña vida foi marabillosa”. Esas foron as súas derradeiras palabras antes de expirar.

O *Tractatus* acaba de redactalo durante a Segunda Guerra mundial, nun curto permiso que ten en 1918, aínda que o estivera escribindo en forma de diario anos atrás e en varios frontes bélicos.

Wittgenstein ten a convicción de que todo o que se pode dicir, ten que con claridade, e daquelo que non se pode falar, hai que calar. No *Tractatus* trázase unha liña divisoria entre o que se é posible enunciar con sentido e o

mundo do inefable, ante o que cómpre gardar silencio. O pensamento e linguaxe teñen idéntica estrutura lóxica e reflicten a estrutura dos feitos. Hai un modelo de lóxica, como hai un modelo de linguaxe e pensamento científico. Saír del é saír do ámbito da ciencia. ¿Que queda fóra dese campo? O silencio, un mundo que foxe dos esquemas lóxicos, un mundo de respectuoso silencio. Os problemas da vida escapan á ciencia, sonlle incomprensibles.

¿Cabe pensar o propio pensamento? Sería necesario saír do mundo lóxico. O pensamento é un suposto dentro da lóxica, como o é a razón no racionalismo. Non podería pensarse no pensamento sen saír dos límites do mundo lóxico.

¿Cal é a finalidade da lóxica e, polo tanto, da filosofía? Eliminar os problemas mal formulados. A intención wittgensteiniana é eliminar eses problemas. A razón de ser da filosofía son os problemas que están mal expostos. Cando se expoñen ben, desaparecen, e entón xa non ten razón de ser esta ciencia. O filósofo vienés é consciente do carácter destructor do seu pensamento, como amosa unha cita recollida na obra, onde se di: “Se o meu nome se mantén, só será como un termo *ad quem* da gran filosofía occidental. Coma o nome, por así dicilo, daquel que queimou a Biblioteca de Alexandría” (p. 65).

Na obra tamén se analiza a metafísica atomista, o significado ou non significado dos obxectos, pero a impor-

tancia dos feitos atómicos, que son os que forman o mundo; a estrutura dos feitos atómicos que é a mesma cá das proposicións atómicas (isomorfismo). Por iso as proposicións atómicas e moleculares reflicten toda a realidade do mundo, son como un mapa da realidade. Por iso é comprensible que os límites da linguaxe son ó mesmo tempo os límites do mundo.

O segundo Wittgenstein empeza co regreso a Cambridge polo 1929, tras dez anos perdidos para a filosofía e durante os que exerceu como mestre de escola en aldeas remotas, xardineiro dun convento ou arquitecto da casa de súa irmá. En Cambridge é acollido de novo cos brazos abertos por vellos profesores e amigos: Russell, Ramsey, Moore, Keynes e outros. Admíteselle o *Tractatus* como tese de doutoramento para poder exercer como profesor no Trinity. Desta época son os *Cadernos azul e marrón*, as *Observacións filosóficas* e a *Gramática filosófica*, apuntes de clase dos alumnos. A súa preocupación segue sendo a linguaxe, pero non a lóxica, senón a de uso cotián.

Hai un cambio de actitude en Wittgenstein no que teñen que ver o economista italiano Piero Sraffa e Ramsey. Hai unha gran distancia entre a filosofía do *Tractatus* e a das Investigacións, tanta que se pode afirmar que a última se asenta sobre a negación da primeira. Interésase agora pola gramática do acontecer diario, a análise do prosaico e trivial. O significado das palabras non se coñece atendendo ás raíces de onde proceden senón ó uso que

se fai delas na linguaxe. A linguaxe considérasea un xogo e, como todo xogo, ten unhas regras que é preciso coñecer.

Non lle preocupa agora ó vienés o pensamento, senón a súa expresión, a linguaxe na que se manifesta. A filosofía vén a ser unha terapia negativa que cura destruindo, aniquilando as imaxes fantasmas:

Unha tarefa nihilista —afirma Reguera—, aniquiladora fundamentalmente da filosofía mesma, que é o reducto preferido dos fantasmas máis perigosos ata Nietzsche. Porque as imaxes da arte ou da relixión son outra cousa: por consciencias non son perigosas. Sábense imaxes. As metafísicas, non. Todo poeta sabe que mente, todo artista sabe que o mundo non é así como as súas imaxes. Todo crente sabe tamén o credo *quia absurdum* de Tertuliano. E se non, son ignorantes ou están mal do espírito. Estes, e os metafísicos, son os enfermos de imaxes que necesitan da función educadora e terapéutica da filosofía nihilista.

Filosofar é retornar ó sentido común, contra vellas pretensións da filosofía tradicional. Cando nos autoanalizamos, caen vellos ídolos de pensamento tradicional. A filosofía rompe coa escravitude do espírito e con moitos que se aproveitan dela.

No libro de Reguera atopamos máis ca unha exposición académica do pensamento de Wittgenstein, unha meditación en voz alta sobre el, reflexións suxestivas sobre o mundo visto desde a lóxica ou desde a análise da linguaxe cotiá. O autor logra meterse dentro do pensamento wittgensteiniano e situarse máis alá da liña do fáctico e do

expresable, facendo unha metalingua-xe coa que escudriña na mística e na cirurxía destructora que practica o xenio vienés sobre o pensamento filosófico tradicional. O que quere dicir Wittgenstein co pouco que persoalmente deixou escrito, e o que intenta dicir co seu silencio sobre os grandes problemas do ser humano, segue agachando enigmas e retando ós filósofos, cincuenta anos despois do seu definitivo silencio. A obra de Reguera lévanos pola man polo complexo labirinto witt-

gensteiniano, con preguntas fundamentais, moitas veces, con respostas clarificadoras, outras; se ben é certo que ás veces se bota en falta unha maior axilidade expositiva. É unha boa achega para os interesados en afondar no pensamento de Wittgenstein.

Manuel Rivas García
Instituto Rosalía de Castro
Santiago de Compostela

